

राज्यात अतिवृष्टीने आलेल्या महापुरामुळे
बुजल्या गेलेल्या विहीरीचे नोंदवहयांतील
नोंदीबाबत सुचना.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: जमीन- ०१/२०१४/प्र.क्र.-०२/ज-१

जागतिक व्यापार केंद्र, सेंटर वन इमारत,
३२ वा मजला, कफ परेड, मुंबई-५
तारीख: २८ जानेवारी, २०१४.

वाचा :-

- १) महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ मधील तरतूदी तसेच त्यान्वये प्राप्त अधिकारात तयार केलेले महाराष्ट्र जमीन महसूल नियमपुस्तीका- (खंड-४)
- २) महाराष्ट्र जमीन महसूल मंडळ अधिकारी व मंडळ निरीक्षक (कर्तव्य व कार्य) नियम -१९७०

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र विधानमंडळाच्या (हिवाळी) अधिवेशन-२०१३ मध्ये सदस्यांनी विदर्भातील अतिवृष्टीबाबत विधानसभेत नियम-२९३ अन्वये सूचना उपस्थित केली होती. माहे जुलै, २०१३ मध्ये विदर्भात झालेल्या अतिवृष्टीने आलेल्या महापुरामुळे असंख्य विहीरी गाळाने बुजल्या गेल्या आहेत. तथापि, सदर विहीरीची नोंद शेतक-यांच्या ७/१२ उता-यावर तशीच कायम आहे. त्यामुळे शेतक-यांना शासनाकडून मिळणा-या सवलतीपासून वंचित राहावे लागत आहे. तसेच महात्मा गांधी राष्ट्रीय रोजगार हमी योजनेमधून मिळणा-या योजनेचा लाभ शेतक-यांना घेता येत नाही, अशी बाब चर्चेसमयी सदस्यांनी निर्देशनास आणून दिलेली आहे.

०२. सदर चर्चेला उत्तर देताना मा.राज्यमंत्री (महसूल) महोदयांनी अशा प्रकारे राज्यातील विविध विभागामध्ये अतिवृष्टीनंतर आलेल्या महापुरामुळे बुजल्या गेलेल्या विहीरींची नोंद महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियमान्वये विहित केलेल्या तरतुदीनुसार कमी करण्यात येईल. यासाठी संबंधित शेतक-यांनी संबंधित तहसिलदार/तलाठ्याकडे अर्ज केल्यानंतर नियमानुसार कार्यवाही करून या नोंदी कमी केल्या जातील व यासाठी या विभागातील विभागीय आयुक्त, जिल्हाधिकारी यांना आवश्यक त्या सुचना येत्या २० दिवसांत निर्गमित करण्यात येतील, असे आश्वासन दिले आहे. यामुळे वरील आश्वासनाच्या पूर्ततेकरीता आपल्या स्तरावरून सर्व संबंधितांना योग्य त्या सूचना देणे आवश्यक आहे.

०३. महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता १९६६ मधील तरतूदी तसेच त्यान्वये प्राप्त अधिकारात तयार केलेले महाराष्ट्र जमीन महसूल नियमपुस्तीका- (खंड-४) तसेच महाराष्ट्र जमीन महसूल मंडळ

अधिकारी व मंडळ निरीक्षक (कर्तव्य व कार्य) नियम -१९७० मधील तरतूदी पाहता राज्यातील गावांचे अधिकार अभिलेख ठेवण्याकरिता गाव नमुना नोंदवहया विहीत नमुन्यात निश्चित केलेल्या आहेत. तसेच उक्त नियमान्वये संबंधित गावामध्ये ठेवण्यात येणा-या गाव नमूनातील नोंदवहयाच्या बाबतीतील नोंदी संदर्भात स्वयंस्पष्ट सूचना व निर्देश दिलेले आहेत. त्यामध्ये प्रामुख्याने पाणी पुरवठ्याची साधने आणि विहीरींच्या बाबतीमध्ये- महाराष्ट्र जमीन महसूल नियमपुस्तीका- (खंड-४) च्या प्रकरण-एक मध्ये मंडळ अधिकारी/ मंडळ निरीक्षक आणि तलाठी यांची अधिकाराधिनता या शिर्षकाखालील नियम-११. व नियम-१४. आणि महाराष्ट्र जमीन महसूल मंडळ अधिकारी व मंडळ निरीक्षक (कर्तव्य व कार्य) नियम -१९७० च्या नियम-२२,२३,२४ मध्ये तरतुदी असून त्यानुसार तलाठी यांनी प्रत्येक गावातील पाणीपुरवठा नोंदवहयातील पाणीपुरवठा संसाधने यांच्या नोंदी अद्ययावत करणे आवश्यक आहे. उक्त नमूद अधिनियम, नियमपुस्तीका व नियमातील तरतूदी विचारात घेऊन क्षेत्रिय अधिका-यांना विषयाधीन प्रकरणी पुनश्च सुचना देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक -

राज्यात अतिवृष्टीने आलेल्या महापूरामुळे मोठ्या प्रमाणात विहीरी बुजल्या गेल्याचे तसेच सदर विहीरी ज्या जमिनीवर आहेत, त्या जमिनीशी संबंधित पाणीपुरवठा नोंदवहीत विहीरीच्या नोंदी कायम असल्यामुळे शेतक-यांना अनेक अडचणींना सामोरे जावे लागत असून, त्यांना शासनाच्या विविध योजनेंतर्गत नव्याने विहीरींची कामे करता येत नाहीत, ही बाब विधानमंडळाचे हिवाळी अधिवेशन समयी सदस्यांनी निदर्शनास आणलेली आहे. त्यावेळी शेतक-यांच्या अडचणी दूर करण्याच्या उद्देशाने, राज्यातील विविध विभागामध्ये अतिवृष्टीनंतर आलेल्या महापुरामुळे ज्या विहीरी बुजल्या गेलेल्या आहेत त्याची नोंद अधिनियमातील तरतुदीनुसार कमी करण्यात येईल. यासाठी संबंधित शेतक-यांनी तहसिलदार/तलाठ्याकडे अर्ज केल्यानंतर नियमानुसार कार्यवाही करून त्या नोंदी कमी केल्या जातील. त्याकरीता क्षेत्रिय अधिका-यांना सुचना २० दिवसात देण्यात येतील असे आश्वासन देण्यात आले आहे. उपरोक्त पार्श्वभूमी आधारे आता या शासन परिपत्रकाद्वारे खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

- १) राज्याच्या प्रत्येक सजाच्या कार्यक्षेत्रातील गावांच्या बाबतीत असलेल्या सर्व गाव नमुना नोंदवहया व अभिलेख तलाठी आणि मंडळ अधिकारी यांनी वेळोवेळी अद्ययावत राहतील याची दक्षता घ्यावी.
- २) बुजलेल्या विहीरींचे सर्व्हेक्षण करून त्याबाबतचा स्थळ पाहणी करून पंचनामा अहवाल संबंधित तलाठी यांनी तयार करून मंडळ अधिकारी यांची मान्यता घेण्यात यावी.
- ३) राज्यात अतिवृष्टीने आलेल्या महापूरामुळे ज्या शेतक-यांच्या विहीरी बुजल्या गेल्या आहेत, त्या शेतक-यांनी संबंधित तहसिलदार/मंडळ अधिकारी/तलाठी यांच्याकडे अर्ज केल्यानंतर नियमानुसार कार्यवाही करून चौकशीअंती बुजलेल्या विहीरींच्या नोंदी ७/१२ उतारा व तदनुषंगिक अन्य नोंदवह्यामधून कमी केल्या जातील, याची देखिल दक्षता घेण्यात यावी.
- ४) महसुली अधिका-यांनी गांव भेटीवेळी अशा नोंदीची तपासणी करावी.

०२. सदर शासन परिपत्रकातील सुचनांप्रमाणे सत्वर कार्यवाही करण्यात यावी.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१४०१२८१४०३१९९२१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

सुनिल कोठेकर

कार्यासन अधिकारी, महसूल व वन विभाग

प्रत,

१. मा.मंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव.
२. मा.राज्यमंत्री (महसूल) यांचे खाजगी सचिव.
३. अप्पर मुख्य सचिव (महसूल) यांचे विकाअ/स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
४. प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग, यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२
५. प्रधान सचिव, नियोजन विभाग (रो.ह.यो.), यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२
६. सर्व विभागीय आयुक्त,
७. जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमी अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
८. सर्व जिल्हाधिकारी / अपर जिल्हाधिकारी
९. सर्व तहसिलदार
१०. महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा, महाराष्ट्र राज्य, (१) मुंबई.
११. महालेखापाल, लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा, महाराष्ट्र राज्य, (२) नागपूर
१२. सर्व सहसचिव/उपसचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. “ज” समूहातील सर्व कार्यासने, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. विधानमंडळ ग्रंथालय, विधानभवन, मुंबई-३२
१५. माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१६. निवडनस्ती, कार्यासन-ज-१, महसूल व वन विभाग